

Prologus

Incipit expositio Hieronimi in prologum Danielis.

Danielis prophetam et istum prologum dicitur in die
ro. paulo et eustochio. ad quas petitione trans
tulit librū istū et trinet tres partes. in prima
exponit ad attentione significas libri difficul

tate vsqz ibi. Hec id
circo refero ad diffi
cultate vobis dante
lis ostenderem. In se
cunda dispoit ad do
cilitate significans li
bri trinet. et in qz or
dine sit re. resta. que
incipit ibi. Que apd
hebricos et. In tertia
parte capiat beniuo
lentia videt oporru
litate. ibi. An obsecro
vos et. qn num ad pu
ma prem nota. qz ofi
dit libri difficultatez
et tribus. Primum e in
comparatione ad alioz
translationem. sicut. q
qz a vitate discordat
ipudat e. et si sedur
primo est dicit. dante
lem ppheta et. Secū
dū e ex libi scriptura
qz lris chaldeicis nō
hebraicis scriptus e.
et hoc e qd dicit. Sci
endū quippe et. Ter
tium est ex suo studio
et labore. qd tertio ex
primur dices. Deniqz
et ego adolefcentul.
In lca pte que inci
pit ibi. Qui apud he
bricos et. disponit ad

Incipit prologus sancti hiero
nimi in danielis prophetam.

Danielis prophetam
iuxta septuagin
ta interpretes domini
saluatoris ecclesie

non legitur. videntes theo
dotionis editione. et hoc cur
acciderit nescio. Siue enim
quia sermo chaldaicus est
et quibusdam proprietatibus
a nostro eloquio discrepat. vo
luerit septuaginta interp
retes eadem lingue lineas
in translatione suare sub
noie eoz ab alio nescio quā
satis chaldeā linguā scien
te editus est liber. siue aliud
quod cause extiterit ignoras.
Hic vnum affirmare possum quod
multum a veritate discordet
a recto iudicio repudiatus
sit. Sciendum quippe danielis
maxime et esdrā. hebraicis
quod est lris. s; chaldeo sermone

chaldicis lris et greco sermone et cum hoc multum a veritate
discordabat. vni recte repudiata est. repulsa et abiecta ab
ecclesijs. i. Anā hieremie pericopen. i. dectione vel
ptra. a petri quod est de. et cope quod est cesio. istam pericopen ap
pellat lametarōes. h. Post Antiani et tullij lectione.
id est studium. i. postquam
studuerat in libris An
tiani et tullij.

descriptos. et vna hieremie
pericope: iob quod cum arabica
lingua plurima h're societa
te. Deniqz et ego adolefcent
tul' p' qntiliani et tullij le
ctōez ac flores rethoricos
cum me in lingue hui' pistri
nū reclusissem. et multo sudor
re multoqz tpe vix cepissem
anbelantia stridentiaqz vba
resonare. et qui per criptaz am
bulans rarū desup lumen
aspicere. ipegi nouissime
in danielē et tanto tedio af
fectus sum vt desperatōe
subita oem labores veretēz
voluerim pretere. Verū
adhorare me quāda hebreo.
et illud in crebri sua lingua
ingerere. labor improbus
oia vincit. quod mihi videbar
sciulus inter eos. cepi rur
sus discipulus esse chaldai
cus. Et vt vix fatear vsqz
ad pntē diē magis possum

Et flores et' retho
ricos. hoc dicit ppter
tullium qui fuit maxi
mus rethor in cuius
rethorica studuerat
hieronymus.

Et me in lingue
hui' pistrinū reclusis
sem. i. cum me in labo
rem addiscendi linguā
chaldaicā immisisset.
Pistrinū appellat lo
cus in quo pistrif. et si
cut ait Zfidorus i. re.
ethy. Pistrinū dicit
quod pil' tritū. quod pilo an
tea tundeant granū
vide et apud veteres
nō multoqz s; pisto
res dicit. qsi fistores
a fundētis granis fru
menti. mole enim vhis
nō erat sed granū pi
lo fundebant. Et quia
ibi erat magn' labor
anteqz pferet. ideo
dicit se pistrino reclus
sisse. i. multis laboribz
se commisisse. Et ad lris
terā serui recludebant
tur anctus vt grana
tererent in pistrino. Et

docilitate p' tria. Primum est qntil ad trinentiā hui' libri.
trinet et liber iste apocripa pte et hystoria susanne. hyn
nū pueroy. et belis dracon isqz fabu as. que nō reperiunt in
hebraica veritate et que vtra hoc opponat ab hebreis po
nit hierony. Et dicit audim ego quendam et. Sed in e qu
tum ad sitū hui' libri in serie librorz veterē. et hoc e qd di
cit. Super qua re et. Tertium est qntū ad ea que opponūf
a porphiro vtra hūc libru. ibi. Que aut ex hoc ppheta et
In tertia pte. que incipit ibi. An obsecro vos et. ca
piat beniuolentiā significas opis vtilitate. p qua rogat
paulū et eustochiū vt fundant p eo pces ad dominum. et
subdit ibi qz parū curat de emuloy iudicio q in vtranz
ptem declinant aut amore aut odio. Et sic iste prolog' ter
minat. lris visis lre insistam. b Sermo cha daic'
e. qz iste liber fuit chaldaico sermōe et chaldaicis lris scri
ptus. c Quibusdam proprietatibz. lre em chaldeoy nu
mero et sono cōcordant cū hebraicis. discrepat tū caracte
ribz. i. figuris sicut dictū est s. circa principii expositiois
prologi in libros Regū. d A nostro. i. hebraico quod dicit
fuit. qz interpret erat et de ipsi noticiā iam habebat.
e Voluerit. i. interpret. qz chaldaicus erat sermo qui
in quibusdam discrepat ab hebraico. f Eadem iue
as. i. caractere vel figuras. g Lingue. chaldaice.
h In translatione sua seruare. et id nec legibilis erat eo
rum translatio ignorantibus lris chaldeoy. qz scripta erat

quodam ppter hoc pōit pistrinū p pena serui. et hie rede
gerat se in magnā seruitute addiscendi linguā illaz.
n Anbelantia. i. habitū vel spū emittentia. ab anbelo
anbelas quod est anuari vel halitum emittere. qz cuz mul
tis aspiratiombz formant in guttore verba chaldaica.
o Stridentiaqz fortiter resonantia. qz est vebemēt p
cussione lingue ferunt inter dentes. et id stridet in emul
sione. p Et qsi p criptā ambulās. cripta ides e quod ca
uerna. dicit q se qsi p criptam ambulare q obscura est. qz
sol ibi nō lucet. vt p hoc ligue illi' obscuritate significet
q Karū. i. parū. et Annē de aspi. supplecepissem
i. cū cepissem parū intelligere. Sic ille q ābulat p criptaz
quod desup venit lumē. incipit viam videre. s Impes
gt. i. cepitanti. t Nouissime. post multos labores.
v In danielē. i. sup libru danielis que transferre volēs
bam. et fm istam significatōz impingere neutru est. vel
impegi. i. fortiter me impulsi. In danielē. i. ad transire
dum libru danielis. et sic impingere actiuum est.
x Et tanto tedio affectus sum in transferendo.
y Vt desperatione subita. q in translationis exordio me
inuasit. z Omnē veterē laborē. que sustinerat in ad
discendo linguam chaldaicam. a Ingerente. i. infer
rente vel suggerente. b Laborum. omnia vincit. illō
scribitur in pāphilo improbus dicit non pbis importu
nus et pferans. et hoc vltimo modo accipit hic. licet

Danielis

in pamphilo posset poni p importunus.
 a **Q**uoniam i debito sono pferre. b **S**usanne by
 storiam. Dani. xij. a. c **H**ec belis draconisq; fabulas
 Dani. xlii. d **A**ru. i. obelo anteposito qd ea q scri
 bebant tanq; supflua ofidebantur iugulanda. vide. s. in
 epla ad desiderium
 ubi agitur de asteri
 co et obelo.

e **S**ubicam? i. i. fi
 ne opis posuimus.
 f **D**e pceptoib; i.
 de mgris q dicebant
 pceptores. q; doctri
 ne eoz tanq; pcepta
 custodiebantur tal' dz
 esse lra. Audiui que
 da de pceptoib; iu
 deoz cu susanne deri
 deret hystoria. r a gre
 co nescio q ea diceret
 esse ficta illd oppo
 nere qd origeni quoz
 q; apbrican' oppo
 suit. ethymologias
 has apothoy chynoy
 chyse r apothoy pry
 noy pryse d greco ser
 mone desceneret. De
 grecis lris q solent h
 scribi me ad phis no
 intronitros ita de
 bent sillabari sic p
 scriptu e sensus talis
 est. Audiui quedam
 mgrim iudeoz deride
 rem susanne hystoria
 r a qda greco diceret
 esse ficta. r ad. pban
 dis illud opponerat

phianis illud qd apbrican' disputas cu origine illi op
 posuit. i. has ethymologias q h ponuntur r sumuntur de
 rix. danielis. descendere de greco. r p hoc arguebat ab ali
 quo greco esse posita. cu tales ethymologia nulla beant
 puenientia; cu hebraico. Est aut ethymologia expositio
 vni' vocabuli p aliud vocabulu vnu siue plura. magi no
 tu vel magis nota. in eade lingua vel in diuersis fm rez
 pprietate r lraz similitudine. vt deus d'as eterna vita suis
 lapis ledes p edes. piger pedib; eger. r dz ab ethiograece
 qd est fm latine. r logos qd est sermo vel ro qsi veriloqu
 q; ethymologizado vocabulu vera ipsius origine loqui
 mur q; itaq; dz apothoy chynoy chyse. r a potboy prynoy
 pryse. greca est ethymologizatio r sonat apud nos a cino
 scindere r a pino secare. vti Dani. xij. postq; alter senu
 tidit. Sub cino qd nomen arboris apud grecos scisso
 nem notat. fit allusio p vbu lequens cu dz Scindet te me
 dium. Allusio dz consonantia ab alludo dis. qd e iura lu
 dere concordare concurrere. vti qsi qsi p quada sonantia ex
 vno vocabulo aliud elicit allusio dz. It cu alf rridis. Sub
 pno qd nom arboris sonat sectioz. id alludit exvbu leqns
 cu dz. Et fecit te mediu. Alij exponit sic. Sub cino. id e
 sub ilice. r dicit q forte bebraice nome huius arboris scif
 sionem sonat. r fit allusio vbi ad nomen pcedens. cum
 subdis. Scindet te. Item exponit. Sub pino. i. sub len
 tisco. Est aut lentiscus arbor humilis. cuius succus scif
 luras labioy r manu solidat. r dicit a lenta sectioe. vti
 fit allusio vbi ad nomen arboris subdit. Et fecit te

medium. licet aut expositio ista p pre extrahat ex gl. ere
 do q hmou vboy allusio fm greca linguas no fm hebrai
 cam habeat. vti r in eade gloria scribit q si no pthoyum
 ethymologia apud eos inueniri. cogitur hebreis colen
 ture q hac pericopen. i. pncula greca ee contendunt.

mus continuo ab arbore ilice
 dixisse eu ilico 'pereas r a
 letisco' i. lentē te pminuat
 anglis' vel nō lēte peas. aut
 lentus. i. flexibil' ducar' ad
 mortē siue aliud qd ad ar
 boris nomē. pueniēs. de in
 de tantū fuisse ocij' tribus
 puenis. cauillabat vt in ca
 mino estuatis incendij me
 tro luderēt. r p ordinem ad
 laudē dei oia elemēta puo
 carēt aut qd miraculū diui
 neq; aspiratiōis iudiciū vl'
 draconē interfectū. offa pi
 cis vl' sacerdotū belis' ma
 chinas dephefas. q magis
 prudētia solertis viri q; p
 pherali eēt spiritu ppetra
 ta. Cū vō abacuc veniret.
 r de iudea in chaldeam ra
 ptum discophorum lectita
 ret. querebat exemplū vbi
 legissemus i toto veteri te

g **L**uis rei nos i
 telligētia rē. h ondit
 biero. siles vboy ethy
 mologizatiōem r al
 lusione vt manifestz
 iudei oppositionem.
 vti dicit.
 s **L**ui' rei intelligē
 tiam. i. hūmāne per
 quā pfit intelligere
 oppositionē istam.
 h **P**ostis. latinis
 i **P**ossum' rē. di
 fisse eum iudicium d
 quēlibet aliū p quā
 uam allusionem.
 i **Z**hico. i. iudicium.
 l **P**ereas r a lentis
 sco. p quāda allusionē
 m qn lentē te pmi
 nuat anglis. lēs len
 tis legumē quoddā
 munitū est. r dz a len
 tis lenta lentū. qz lē
 ta r humida est vltus
 lens lendis capiti.
 lens lentis conuenit
 n **E**l nō len (ou
 te pereas aut lentus
 id e flexibilis p vicia
 Ducatis ad mortē.
 Lentus multa signi
 ficat q habent p hos
 vltus. flexibilis lent'
 it mollis non bene siccus. Sit piger tardus nō fort' de
 sidiosus. o Siue aliud qd. a predictis.
 q **A**d arboris nomen. ilicis vel lentisci.
 r **L**oueniens. p quāda allusionē vel consonantiam.
 s **T**rib; pueris. Dani. xij. t **C**auillabatur. i. calist
 abatur vel deridebat hebreus ille de q supra diximus. i
 Mora q canillo cauillas qd r cauilloz aris inuenit p ca
 lūmari. deridere. cōtendere. cu vicio locati. aliq; tulu' dec
 pere. sicut faciunt sophistē qui se iēter vni negant vel fal
 sum affirmant vt alios decipiant.
 v **O**ffa picis. Dani. xij. Offa pprie dicit frustū patis
 humectatū. r pponit ab ob r fans. q si s fontē. i. loquen
 tem. q; implet os r impedit loquelā. idic aut accipitur p
 massa piloz in pice r adipe decoctoz.
 r **M**achinas. i. artificiosas estructuras q; sub mēsa be
 lis parauerat vt latenter possent irare r exire. machina
 dicit fabrica vel quelibet artificiosa structura.
 y **L**ū vō abacuc. Dani. xlii. 3 **D**iscophoz. i. dapifer
 lcz abacuc. q ferebat cibū messorib;. Discus dicitur vas
 efcariū sicut est scutella. r dz discus quasi dans elcas. r cō
 ponitur cū foros qd est ferte. r dicitur discophorus qsi
 ferens discum r ipe portabat panes in alucolo. Discus
 multa significat que poteris inuenire in opusculo vcca
 bulozum biblie.
 3 **Q**uerebat exemplum. rē. potuit adduci illud Dani. v.
 vbi dz de enoch. Ambulauit cū deo. r non apparuit. qz
 tulit eum deus. Itē illud. iij. Reg. xviij. ca. b. qd dicebat.
 BBB iij

Prologus

abdias ad helyā. **C**uz recessero a te. spūs dñi asportabit te in locū quē ego ignoro. **R**eg. ij. qd dicitur tū filij pphetar ad helyā. **E**cce serui tui sunt quinquaginta viri fortes qd pñt ire et q̄rere dñm tuū ne forte tulerit eū spūs dñi. **P**iecent eū in vnū mōiū aut in vnā vallū um qd nō dixerunt f. **I**q. pphar qd pñt d' ei recessu p̄betauerant nisi possibile eēt ḡre spūs que erat i helyā. **A** **P**romptu. i. ali q̄ntū p̄parat et expectat.

b Ezechiel. xl. a. **c** Nō fuisse au. affir. q. l. cor. iii.

d Apocry. fabu. id ehystorias q̄p auctor v̄l veritas ignorat. **f** in plogo sup iohue in principio iuuenes qd sit apocrybum. **g** v̄l dicat. **h** quod modis accipit. **i** Fabula dicit a fando. q̄iqz dicit lo cutio q̄iqz res q̄ nec vera est nec verisilla. **k** **L**ā dicit q̄sido. ehy. p̄rio. **m** Fabulas a fando poete noiauerūt. **n** qz non sunt res facte s̄ loquendo ficto. **o** **P**rem fabla dicit hystoria si cut hie. **q** **R**id ad nō ha. **s** a. apud be. in retyphras. occasione hui? **t** vbi qdā male intelligetes sic fuit rufinus. **u** **V**erū crediderit hiero. **v** **S**entisse danielē nō eē p̄betā. **w** **O**bus ridet i sebo libro tra rufinū dices. **x** **D**e danielē breuiter r̄sidebo me nō negasse eū p̄betā. que statim i frōte plogi. p̄betā eē p̄fessus sum. **y** **S** qd hebrei dicerēt q̄bus argumētis p̄terent suā p̄bare suam. **z** **V**oluisse mōstrare. **aa** **D**ocuisse lectore ecclesias xpi hunc p̄betā iuxta theodotionē legere. **ab** **N**ō ineta. **ac** **T**ranslatōres. **ad** **Q**uoz. **ae** **I**n isto libro editionē di

ri multū a veritate distare. **af** **R**ecto ecclesiar xpi iudicio reprobata nō eē mee culpe q̄ dicit. **ag** **C**or q̄ legit. **ah** **I**mp̄tu s̄ q̄tuoz editōes. **ai** **A**gle. **aj** **S**ymmachi. **ak** **L**ex. **al** **T**heodotōis. **am** **R**e. **an** **L**ese. **ao** **T**urta theodotionē legit danielē. **ap** **E**go qd peccauit si ecclesiar iudiciū secut' sus. **aq** **S** d̄ aut refero qd aduersum susan ne hystoria et hymnū trūi pueroy et belis dracoisqz fabulas. que in volumie hebreo nō habent. **ar** **H**ebrei solēt dices re qd id in me criminat' stultū se sc̄ophantā p̄bat. **as** **N**ō em̄ qd ip̄sentire. **at** **Q**d p̄tra nos dicere soleant scrip̄tū. **au** **N**oz op̄mōi. **av** **S**i nō m̄di in plogo breuitati. **aw** **S**tudes ne p̄fationez s̄ libz scribere videret. **ax** **P**uto qz statim subiecerim de q̄ nō ē hui? **ay** **I**psis differere. **az** **E**t ex eo qz asserui porp̄briū p̄tra hūc p̄betā multa dixisse vocauitqz hui? **ba** **T**estes methodi. **bb** **E**usebiū. **bc** **A**polināre q̄ a multis versū multū illius vesanie responderūt. **bd** **M**e accusare poterit. **be** **Q**uare nō in p̄fatiūcula p̄ libzoz porp̄briū scripseri. **bf** **Q**ui istiusmodi venias cōsectat' a scripture hebraice non vult recipere veritatem. **bg** **A**udiat libere p̄clamātē. **bh** **N**emo em̄ cōsist' legere qd nō vult. **bi** **E**go petētib' scripsi. **bj** **N**ō fastidiosus.

gratis. nō inuidis. studiosis. nō sescitantib'. **ca** **T**ā m̄ior qz theodotionē hereticū i iudaiis ante legit. **cb** **Q**uāntūm qz peccatoris xp̄iam trar. **cc** **S**tationē fastidit. **cd** **I**n tres si qdē pres. **ce** **I**llud inuēies expositi. **cf** **I**n plogo sup libzoz regū vbi distinguuntur. **cg** **L**ibri leg.

ch **I**n tres siquidez pres ois ab eis scriptura diuiditur i legē i p̄phas et i agiographa. **ci** **I**n q̄ngs et octo et in nouē libzoz. **cj** **D**e q̄ nō ē h' ep̄is differere. **ck** **Q**ue aut' ex h' p̄pheta. **cl** **I**mo s̄ hūc libzū p̄porp̄briū obijciat. **cm** **T**estes sunt' methodi. **cn** **E**usebius et apolinaris. **co** **Q** multis ver suū milib' e' vesanie respōdentes. **cp** **N**escio an curioso le ctou satisfecerint. **cq** **E**ū obsecro vos o paula t eustochi um fundat. **cr** **M**e ad dñm p̄ces: **cs** **V**t q̄d iū i hoc corpū sculo sum scribam aliquid gratū vobis. **ct** **V**ale ecclesie. **cu** **D**ignū posteris. **cv** **P**resentiū q̄ppe iudicijs oblatantūz nō satis moueor. **cw** **Q** i v̄tra qz patrem aut amore labūz tur aut odio.

Explicit prologus.

aduersus porp̄briū. **cx** **L**ibri. **cy** **Q** inter cetera opa ei maxime p̄bant. **cz** **A**lter fuit apolinaris asie hierapolitan' ep̄s sicut hiero. **ca** **I**n eodē li. **cb** **N**ō satis. **cc** **N**ō multū. **cd** **I**n **D**oneoz. **ce** **Q** d. parū curo de eis. **cf** **A**ltera plana sunt. **cg** **I**nuit quiscunqz exposito illi' plogi.

ca **I**ncipit postilla fratris Nicolai de lyra sup danielē p̄phetā cū additōib' Pauli Burgē. **cb** **R**eplicis defenūis **ca** **S**arhie domici ordinis minor.

Daniel aut' dedit deus intel ligentiā oim visionū **ca** **I**n s̄bo p̄posito tanguntur q̄tuoz cause libri danielis. **cb** **Q**ue p̄e manū habemus. **cc** **C**ausa subiectiua. **cd** **E**ffectiua. **ce** **F**inalis et formalis. **cf** **Q**d cū intellectum sciendus qz tres utaz causarū in idē concurrunt in tota sacra scriptura et in p̄tialib' ei' libz. **cg** **S**ub alia tñ rōe. **ch** **S**icut em̄ in p̄bia naturali corp' mobile e' sub tectū sub rōe absoluta. **ci** **I**n p̄tialib' libz sub rōmbus cōtractis. **cj** **V**t in libro de generatione. **ck** **C**orpus mobile ad for mā. **cl** **E**t in libro celi et mūdi. **cm** **C**orpus mobile ad situm. **cn** **E**t sic de alijs libz partialib' p̄nter. **co** **S**ic in tota sacra scriptura